

Docentenhandleiding

Kleine Kijker en andere verhalen Little Scout and Other Stories

Sabien Onvlee - Slagtekst - januari 2026

Inleiding	2
<u>Over Kleine Kijker en andere verhalen/Little Scout and Other Stories</u>	2
<u>Voor je begint</u>	2
Voorlezen is key	4
Algemene voorleestips	4
Voorlezen in het Nederlands	6
Deel I: tijd en plaats: Statia, 500 BC – 1640	
1. Een fijne dag	7
Achtergrondinformatie	7
Lessuggesties	9
2. Van Brest naar Saint-Christophe/Alleen op een eiland	
Achtergrondinformatie	11
Lessuggesties	13
3. De draden van Anansi/ Breng mij naar huis	15
Achtergrondinformatie	15
Lessuggesties	19
Deel II: tijd en plaats: Statia 1776-1790	22
4. Kleine kijker/ Op bezoek bij de gouverneur	22
Achtergrondinformatie	24
Lessuggesties	25
5. Oorlogsschepen in de baai, Proclamaties, Ze komen voor papai	
Achtergrondinformatie	26
Lessuggesties	27
Deel III: tijd en plaats: Statia, 1890-1930	30
6. De verschrikkelijke Mister Moore/ Het zwarte schaap van Hercules	
Achtergrondinformatie	34
Lessuggesties	35
7. De knikkerkoning/ Onze lievelingsfeesten/ De jonge Stataanse planter	
Achtergrondinformatie	37
Lessuggesties	39
Bijlage: Samenvattingen voor leerlingen	41
Het Saladoïden-meisje	42
Remi uit Brest	43
Afi en de draden van Anansi	44
Kleine kijker en de First Salute	45
Simha Swaan en de aanval van Rodney	46
De verschrikkelijke Mister Moore	47
Statia rond 1900	49

Inleiding

Deze handleiding hoort bij het voorleesboek *Kleine Kijker en andere verhalen (Little Scout and Other Stories)*. De handleiding bevat:

- Voorleestips voor het Engels en het Nederlands.
- Achtergrondinformatie voor leerkrachten over de historische context van de verhalen.
- Suggesties voor verwerkingsopdrachten (excursies, activiteiten in het kader van geschiedenis, aardrijkskunde, burgerschap of creatieve vakken).
- Een bijlage met samenvattingen van de verhalen voor leerlingen met achtergrondinformatie.

Over *Kleine Kijker en andere verhalen/Little Scout and Other Stories*

Kleine Kijker en andere verhalen (Little Scout and Other Stories) is een voorleesboek bestemd voor groep 7 en 8, en ook geschikt voor de onderbouwklassen van het voortgezet onderwijs.

Het voorleesboek bestaat uit drie delen. Ieder deel bestaat uit vijf verhalen. Die vijf verhalen hebben een onderlinge samenhang. Aan het eind van ieder deel vind je steeds een overzicht: Statia, tijd en plaats. Daar wordt korte en eenvoudige achtergrondinformatie gegeven.

Deel 1: Tijd en plaats: Statia, 500 BC – 1640

Deze vijf verhalen gaan over de eerste bewoners van Statia:

- De Saladoïden die hier tussen 500 BC en 800 na Christus woonden.
- De eerste Europeanen (dat waren Fransen en geen Nederlanders).
- De eerste mensen uit Afrika.

De hoofdpersonen uit die verhalen zijn een *Saladoïden-meisje*. Ze heeft geen naam want we weten niets over de namen van deze bewoners, en *Remi* en *Afi*.

Deel 2: Tijd en plaats: Statia, 1776 – 1790

In deze vijf verhalen spelen Jacob en Swaan de hoofdrol. Ze gaan over de *First Salute*, de *aanval van Admiraal Rodney* en de *verbanning van de joodse bevolking*.

Deel 3: Tijd en plaats: Statia, 1890 – 1930

De laatste vijf verhalen gaan over Statia rond de eeuwwisseling. Hoe leefden en speelden kinderen toen? Veel van de informatie is afkomstig uit *Statian Silhouettes (1999)*. Franky, Clarence, Charles, Clasina en Gerald vertellen in dit deel over hun leven op Statia.

De Docentenhandleiding volgt de indeling van het voorleesboek. Je vindt steeds per verhaal (of per twee verhalen):

- Achtergrondinformatie
- Lessuggesties voor:

Excursies

Geschiedenis

Aardrijkskunde

Burgerschap

Creatief

Tot slot is er een bijlage opgenomen met samenvattingen per verhaal met achtergrondinformatie voor leerlingen.

Voor je begint

In *Kleine Kijker (Little Scout)* vertellen kinderen over gebeurtenissen uit de Stataiaanse geschiedenis. Het is een voorleesboek. De verhalen zijn gebaseerd op historisch onderzoek. Maar de kinderen die het meemaken hebben, met uitzondering van Gerald uit het laatste verhaal, niet echt bestaan.

We hopen dat Stataiaanse kinderen door deze verhalen bewust worden van het feit dat ze op een bijzondere plek wonen, een plek om trots op te zijn. Het is ook een aanzet om de omgeving op een andere manier te verkennen. Wat is er precies op welke plek gebeurd? Hoe weten we dit, en wat kan je daar nu nog van zien?

De rol van de leerkracht bij het gebruik van dit boek is enorm belangrijk. We raden je aan om altijd *de achtergrondinformatie* bij de verhalen te lezen, en ook de korte teksten aan het eind van ieder deel in het voorleesboek. Het helpt ook om vooraf een keuze te maken voor een goede verwerkingsopdracht. Maar wat vooral belangrijk is, is dat je als leerkracht je best doet om kinderen tijdens het voorlezen bij het verhaal te betrekken.

Voorlezen is key

De rol van de leerkracht is zo belangrijk bij dit boek omdat *Kleine kijker (Little Scout)* in de eerste plaats een voorleesboek is. Afhankelijk van het doel van de les, en de voorkeur van de docent, kan je bepalen of je in het Engels of het Nederlands voorleest. De verhalen zijn in principe geschreven op A2-niveau. Het voorleesboek kan daarom goed worden ingezet bij de lessen Nederlands. De verwerkingsopdrachten kunnen waarschijnlijk beter in het Engels worden aangeboden. Het voorleesboek kan dan ook worden ingezet bij Engels, geschiedenis, aardrijkskunde of burgerschap. Of gewoon om even een kwartiertje op een leuke manier in te vullen.

Weeg bij je keuze voor de taal mee dat Sabien Onvlee haar verhalen in het Nederlands schreef, en Misha Spanner haar bijdrage in het Engels. De oorspronkelijke teksten zijn krachtiger dan de vertaling. Maar nogmaals: iedere leerkracht kan zijn eigen keuze maken. We geven in dit hoofdstuk een aantal algemene voorleestips en meer gerichte tips als je in het Nederlands voorleest.

Algemene voorleestips

Activeer voorkennis met behulp van het smartboard

- Alle illustraties van het boek zijn ook op de site te vinden.
- Zet de illustratie die hoort bij het verhaal dat je gaat voorlezen klaar op het smartboard.
- Stel een korte vraag: *Wat zie je? Of: Waar zou dit verhaal over gaan? Of: Herken je iets op deze afbeelding?* Leg niets uit, maak vooral nieuwsgierig.

Houd contact met je publiek

- Lees steeds korte stukken voor en las na iedere 2-3 minuten steeds bewust een kleine pauze in.
- Vraag dan bijvoorbeeld: *Wat zou er nu gebeuren?* Kondig eventueel grote gebeurtenissen aan: *Luister wat er nu gebeurt!*
- Overweeg, als de concentratieboog te kort is, om een verhaal in twee delen voor te lezen. Bijvoorbeeld aan het begin en het einde van de dag.

Speel met je stem

Gebruik je stem:

- Volume (fluisteren = spannend).
- Tempo (langzaam bij belangrijke momenten).
- Pauzes (laat informatie landen).

Leg moeilijke woorden slim uit

- Je hoeft niet alle moeilijke woorden uit te leggen, maar check altijd of je publiek het verhaal kan volgen.
- Maak dus een bewuste keuze welk woord je wel en welk woord je niet uitlegt.

Houd leerlingen actief tijdens het luisteren

- Geef de leerlingen een (luister)taak. Dus bijvoorbeeld: laat leerlingen een duim omhoog houden als er iets heel belangrijks gebeurt, of hun hand onder hun kin leggen als ze het niet snappen.
- Je kan halverwege het verhaal aan de leerlingen vragen of ze in 10 tellen kunnen uitleggen aan hun buurman of buurvrouw wat er zojuist gebeurd is.

Maak de verhalen persoonlijk

Stel vragen als:

- Hoe voelt de hoofdpersoon zich?
- Wat zou jij doen in deze omstandigheden?
- Had je in deze tijd willen leven?

Eindig met iets actiefs en gebruik daarvoor de lessuggesties

- Geef altijd een verwerkingsopdracht.
- Je kan daarbij gebruik maken van de lessuggesties maar je kan ook een korte kleine opdracht geven.
- Denk daarbij aan het afmaken van een zin: “I learned that...”, of “I was surprised that...”. Of laat ze één zin natekenen.

Samenvattend: de leerkracht speelt een belangrijke rol bij het voorlezen en het laten landen van de inhoud van het boek. Hij of zij...

- Activeert voorkennis en zorgt voor passende verwerkingsopdracht.
- Leest expressief en in korte blokken.
- Geeft af en toe, als dat nodig is, gerichte toelichting bij moeilijke woorden.
- Houdt leerlingen actief tijdens het luisteren.
- Maakt geschiedenis concreet en menselijk.

Voorlezen in het Nederlands

Voorlezen in het Nederlands lijkt misschien iets uitdagender dan voorlezen in het Engels. De verhalen in het boek zijn in principe geschreven op A2-niveau. Maar soms worden er lastige woorden of zinsconstructies gebruikt. In dat geval treedt de leerkracht op als *taalbemiddelaar of scaffold* (ondersteunende begeleider). Houd hierbij de onderstaande uitgangspunten in de gaten.

Wees niet bang voor uitdaging

Voor de taalontwikkeling is het helpend als de luisteraar rijk, authentiek Nederlands hoort, ook al is het nét boven zijn/haar niveau.

Ondersteun de tekst actief tijdens het voorlezen

De docent:

- Vertraagt het tempo
- Articuleert duidelijk
- Gebruikt intonatie, mimiek en gebaren
- Benadrukt sleutelwoorden

Zo wordt begrip ondersteund zonder het niveau te verlagen.

Leg goed uit, maar niet alles uit

Wanneer begrip dreigt weg te vallen:

- Leg sleutelwoorden of kernzinnen kort uit.
- Eerst in eenvoudig Nederlands.
- Alleen als dat niet lukt: kort Engels als vangnet.

De Engelse vertaling is er dus als **ondersteuning** niet als hoofdroute.

Check het begrip maar overheer niet

Stel vragen als:

- “Wat gebeurt er hier, denk je?”
- “Wie is ‘hij’ in deze zin?”
- “Is dit vrolijk of spannend?”

Dat houdt de luisteraar actief zonder de flow te breken.

Kader vooraf en achteraf

Vooraf:

- Kort context geven (personen, setting, moeilijke woorden). We raden aan om altijd de achtergrondinformatie te lezen voor je het verhaal voorleest.

Achteraf:

- Samen navertellen.
- Betekenis laten raden uit context.

Deel I: tijd en plaats: Statia, 500 BC – 1640

Dit deel gaat over de eerste bewoners van Sint Eustatius: over de Saladoïden die tussen 500 BC en 800 na Christus op het eiland woonden, over de eerste Europeanen op het eiland, en de aankomst van de eerste Afrikanen.

Op bladzijde 36 in het voorleesboek vind je beknopte achtergrondinformatie voor kinderen. In deze handleiding geven we voor leerkrachten uitgebreidere achtergrondinformatie over de historische context van de verhalen. Als verhalen samenhangen, voegen we ook de achtergrondinformatie samen.

1. Een fijne dag

Achtergrondinformatie

De Saladoïden (die ook wel *Amerindiens* worden genoemd) woonden waarschijnlijk op Sint Eustatius tussen 500 BC en 800 na Christus. Dit waren geen *Caribs*. Het waren aan de *Arawaks* verwante stammen. We denken dat zij zich met kano's of vloten vanuit het Latijns-Amerika over de Bovenwindse eilanden verspreid hebben.

Dit is wat we weten over hun leefwijze:

Woningen en dorpsstructuur

- Bij archeologische opgravingen in Golden Rock zijn steungaten gevonden. Dit zijn gaten waarin houten boomstammen werden geplaatst om huizen (*malocas*) te bouwen.
- De bewoners hadden geen metalen gereedschap: zij werkten alleen met stenen vuistbijlen.
- De boomstammen werden met touwen overeind getrokken. Dit vormde de basis van de huizen (*malocas*) die de Saladoïden bouwden.
- In het museum is een origineel steungat te zien én een maquette van een huis.
- De *maloca* van Golden Rock had een diameter van ongeveer 19 meter.
- De kleinere huizen eromheen waren ongeveer 9 meter in diameter.
- De huizen waren bestand tegen orkanen.

Samenleven in de huizen

- In de grote *maloca* woonden meerdere families samen, vaak verschillende generaties.
- Er waren aparte ruimtes voor jonge mannen, jonge vrouwen en families. Mannen en vrouwen hadden ieder hun eigen ingang. Mannen woonden vaak in meerdere huizen: bij hun familie én bij hun eigen gezin. Ook in de kleinere huizen woonden families.
- Mensen met een belangrijke positie werden in het huis begraven.

Water en dagelijks leven

- Aan de westkust van het eiland, dicht bij zee, waren waarschijnlijk zoetwaterbronnen.
- In die tijd lag het grondwater hoger dan nu.
- Mensen hadden 4 tot 25 liter water per persoon per dag nodig.
- Het is niet zeker wie het water haalde (kinderen of volwassenen) en hoe het water precies werd vervoerd.

Voedsel en afval (de 'midden'), gezondheid en voedseltekort

- Veel kennis komt uit *de midden*: een oude vuilnisbelt.
- Archeologen verwachtten hier veel resten van schelpdieren aan te treffen, maar die zijn nauwelijks gevonden. Daarom denken onderzoekers dat schelpdieren direct op het strand werden gegeten, niet in het dorp.
- Botten die zijn gevonden bij Golden Rock zijn onderzocht. Op meerdere botten is te zien dat er jaarlijkse groeivertraging was. Dit wijst op terugkerend, seizoensgebonden voedselgebrek.

Aardewerk en natuur

- De klei voor aardewerk kwam waarschijnlijk uit het gebied dat nu Boven National Park is.
- In de precolumbiaanse tijd was het eiland waarschijnlijk volledig begroeid.

Contact tussen eilanden

- Archeologen denken dat er uitwisseling tussen de gemeenschappen op de eilanden was. Mensen reisden tussen eilanden, bijvoorbeeld tussen Saint Kitts en Statia, voor handel, sociale contacten of het vinden van huwelijkspartners.
- Tussen Saba en Sint Eustatius bestond die uitwisseling waarschijnlijk niet.

Lessuggesties

Tips voor excursie

- Bezoek plaatsen uit het verhaal: Golden Rock/F.D. Roosevelt Airport, een potentiële waterbron bij het strand, beklim samen Bergje om alle eilanden te kunnen zien, net als het Saladoïden-meisje, en zoek naar klei.
- Bezoek het museum voor de maquette van de maloca te zien, het afgietsel van het steungat en het versierde aardewerk.

Geschiedenis

- Laat leerlingen m.b.v. de samenvatting en wat je leert uit het verhaal een poster(presentatie) maken.
- Maak in de klas een begin van een tijdbalk in de klas van de Stataanse geschiedenis. 500 BC – 800 na Chr.: Sint Eustatius bewoond door Saladoïden. Vul deze tijdbalk gedurende het jaar na ieder verhaal aan. Maak de balk mooi met afbeeldingen of met een woordweb.

Aardrijkskunde

- Laat een kaart van de omgeving zien op het smartboard. Welke eilanden kunnen de leerlingen met het blote oog zien, als ze op een berg of op het strand staan?
- Deel kopieën uit van een kaart met eilanden uit de omgeving. Laat leerlingen de huidige naam en de Saladoïden-naam noteren.
- Onderzoek met leerlingen de voor- en nadelen van leven op Statia voor de eerste bewoners (bijv. +: *weinig natuurlijke vijanden, groen en redelijk vruchtbaar land, mogelijkheden om te vissen*; -: *orkanen, geen natuurlijke waterbronnen*). Waarom woonden Saladoïden juist het gebied bij Golden Rock? (*vlak, vruchtbaar*).
- Laat leerlingen, die een extra uitdaging aankunnen, onderzoek doen naar het verschil tussen *Arawaks* en *Caribs*. Zijn er nog eilanden waar nakomelingen van de oorspronkelijke bewoners van het Caribisch gebied wonen? (*ja, op Dominica.*)

Burgerschap

- Onderwijsleergesprek/kringgesprek: in het museum liggen menselijke resten van de Saladoïden. Wat vind je daarvan? Mag je botten in een museum tentoonstellen? Vraag kinderen om argumenten voor en tegen. Schrijf die op het bord. Is er een eindconclusie? *Benadruk dat er in dit gesprek geen goede of foute antwoorden zijn. Gebruik eventueel een gespreksbal of talking stick om de beurt te regelen en de aandacht te houden.*

 Creatief

- Kleien als de Saladoïden – vraag Rianne Vreeling om een workshop.
- ‘Archeoloogje spelen’ – vraag Misha Spanner om een workshop, of organiseer een strandgraafwedstrijd. Verstop objecten die je laat opgraven door leerlingen in teams. Het team dat de meeste objecten zonder schade naar boven haalt, wint.

2. Van Brest naar Saint-Christophe/ Alleen op een eiland

Achtergrondinformatie

De eerste Europeanen waren Fransen die van Saint Kitts kwamen. We weten heel weinig over hen: we weten niet hoe het fort eruit zag dat ze bouwden, hoelang ze daar zijn gebleven en waarom ze weer vertrokken zijn. Over de geschiedenis van de kolonisatie van Saint Kitts is veel meer bekend.

Europese kolonisatie

In 1624 vestigen Engelse kolonisten zich op Saint Kitts onder leiding van Thomas Warner. Het eiland is dan al bewoond door de Kalinago (Caribs). In 1625 komen ook Franse kolonisten aan. In 1627 sluiten Fransen en Engelsen een verdrag waarin zij het eiland onderling verdelen.

Geweld tegen de oorspronkelijke bewoners

In 1626 voeren Franse en Engelse kolonisten samen een aanval uit op de Kalinago. Ongeveer 2000 Kalinago's worden vermoord bij de monding van de Bloody River. Deze gebeurtenis staat bekend als de Kalinago-genocide. Overlevenden worden gedeporteerd naar Antigua en Dominica. Op Dominica leeft tot op de dag van vandaag nog een inheemse Caribische gemeenschap, deels vermengd met afstammelingen van Afrikanen die aan slavernij wisten te ontsnappen.

Slavernij en contractarbeid

In deze periode verschijnen de eerste tot slaaf gemaakten op Saint Kitts. Zij komen op Afrika en worden gedwongen te werk gesteld op de plantages die de Engelsen en Fransen aanleggen. Dit is het begin van een periode van slavernij in de Franse West-Indische koloniën. Daarnaast werken er ook contractarbeiders (*indentured servants*) uit Europa: Fransen, maar ook Ieren en Schotten. Zij zijn niet zo rechteloos als de Afrikanen maar leven ook onder zware omstandigheden.

De rol van kapitein François de Rotondy

De spanningen tussen Franse en Engelse kolonisten nemen toe. De Fransen vragen hulp aan hun moederland. Kardinaal Richelieu, adviseur van koning Lodewijk XIII, besluit in te grijpen. In 1629 stuurt hij een vloot onder leiding van kapitein François de Rotondy, seigneur van Cahuzac. Aan boord bevinden zich ook 300 contractarbeiders, bedoeld om de Franse kolonie te versterken. Op 8 september 1629 verslaat De Rotondy met zijn vloot de Engelsen bij Saint Kitts. Drie van de zes Engelse schepen worden tot zinken gebracht. De Engelsen beloven zich voortaan aan de afgesproken grens te houden.

Na de overwinning laat De Rotondy een versterking (waarschijnlijk van hout) bouwen op het nabijgelegen Sint Eustatius. Deze versterking wordt binnen enkele jaren weer verlaten, mogelijk door gebrek aan zoet water. Na zijn expeditie vertrekt De Rotondy waarschijnlijk richting kaapvaart (georganiseerde zeeroverij met toestemming van de staat). Daarmee wijkt hij af van zijn opdracht: Richelieu had verwacht dat hij zich zou voorbereiden op een mogelijke Spaanse aanval. De Rotondy denkt waarschijnlijk dat de Spanjaarden niet zullen ingrijpen en zet koers naar de Golf van Mexico.

Spaanse aanval en gevolgen

In oktober 1629 arriveert alsnog een grote Spaanse vloot, precies zoals Richelieu had gevreesd. Fransen en Engelsen proberen zich samen te verdedigen, maar zijn kansloos. De Engelsen worden tot overgave gedwongen. Franse kolonisten vluchten en zwerven maandenlang tussen eilanden als Antigua, Sint Maarten en Montserrat. In 1630 keren zij terug en ontdekken dat de Spanjaarden alweer zijn vertrokken. Interessant is dat veel Ierse en Schotse contractarbeiders de komst van de Spanjaarden toejuichen. Zij zijn katholiek, net als de Spanjaarden, en worden slecht behandeld door hun protestantse Engelse werkgevers. Toch verbeteren hun leefomstandigheden niet noemenswaardig.

Wisselende machthebbers

Na de Spaanse aanval gaan Fransen en Engelsen weer over tot de orde van de dag en ontginnen het eiland verder. Saint Kitts, Nevis en ook Sint Eustatius wisselen in de 17e eeuw nog vaak van machthebber. In 1713 komt Saint Kitts definitief in Engelse handen bij de Vrede van Utrecht.

Lessuggesties

Tips voor excursie

- Ga op excursie naar *Fort de Wind* of *The Botanical Garden* om samen naar Saint Kitts te kijken. *Hoe hoog denken leerlingen dat de berg is. Wat is de naam?*
- Vraag leerlingen waar ze denken dat de Fransen hun fort bouwden. Bezoek samen *Fort Oranje* (al is daar niets meer te zien van de Franse versterking). Onderzoek samen waarom dit dé plek is om een versterking te bouwen.
(Van daar is er strategisch overzicht over de baai, die relatief ondiep is. Dit is de enige plek om schepen af te meren. Dat kan niet aan de kant van de oceaan.)

Geschiedenis/ Burgerschap

- Leg, aan de hand van het verhaal van Rémi uit wat *indentured servitude* (contractarbeid) is.
- Besteed, als je ook de verhalen over Afi hebt gelezen, aandacht aan de overeenkomsten en verschillen tussen het systeem van *indentured servitude* (of contractarbeid) en slavernij.
(Overeenkomst = zowel witte contractarbeiders uit Europa als de zwarte Afrikaanse slaafgemaakten) werden misbruikt door de Europeanen die het land in hun bezit hadden. Verschillen = tot slaaf gemaakten waren hun hele leven rechteloos. En hun kinderen ook. De contractarbeiders konden hun contract uitdienen. Ook konden indentured servants niet doorverkocht worden, en tot slaaf gemaakten wel. Contractarbeiders waren meestal wit, tot slaaf gemaakten waren altijd zwart. Conclusie = beide groepen werden uitgebuit door de landeigenaren. Indentured servants hadden het slecht, en hadden weinig rechten. Tot slaaf gemaakten hadden het nóg slechter en waren geheel rechteloos. Huidskleur en afkomst speelt daarbij een rol.)
- Vul de tijdbalk aan.
1629: De Fransen bouwen een fort op Sint Eustatius.

Aardrijkskunde

- Laat leerlingen op een kaart van de Atlantische oceaan tekenen hoe Remi van Brest uit Frankrijk naar Saint-Christophe gevaren is. Gebruik de informatie uit het verhaal.
- Dit verhaal gaat over St. Kitts en Sint Eustatius. Het verhaal kan aanleiding zijn om leerlingen onderzoek te laten doen naar St. Kitts en Nevis. Laat leerlingen een posterpresentatie maken over de verschillen en overeenkomsten tussen St. Kitts,

Nevis en Sint Eustatius. *Bijvoorbeeld: Hoe ziet de vlag eruit? Hoeveel mensen wonen er nu? Hoeveel groot is het eiland? Hoe hoog is de hoogste berg? Hoeveel nationale parken zijn er? Wat zijn de bezienswaardigheden? Hoeveel toeristen komen er? Is het een onafhankelijk land ja/ nee? Wat is de grootste kerk? Fun facts, bv speciaal eten? Misschien kunnen kinderen zelf wat verzinnen. Laat ze evt. zelf naar informatie zoeken.*

Creatief

- Het verhaal heeft een open einde. We weten niet wanneer en hoe de Fransen het fort verlaten hebben. Laat leerlingen zelf een verhaal of toneelstuk maken met een nieuw einde.

3. De draden van Anansi/ Breng mij naar huis

Achtergrondinformatie

De eerste Afrikanen op Sint Eustatius

De komst van de eerste Afrikanen naar Sint Eustatius wordt geschat rond 1640. Dat was dus al kort na de kolonisatie van het eiland door de Nederlanders. Ze arriveerden in de context van de trans-Atlantische slavernij. Miljoenen Afrikanen werden zo gedurende ruim drie eeuwen tegen hun wil naar Amerika en het Caribisch gebied gebracht. Geschat wordt dat er tussen de 16^e en 19^e eeuw naar schatting 12,5 miljoen mensen gedwongen de zogenaamde *Middle Passage* maken. Meer dan 2 miljoen mensen overleefden die overtocht niet.

Belangrijke streken van herkomst waren de kustgebieden rond het huidige Ghana, Senegal, Benin, Togo en Nigeria en de gebieden rond het huidige Angola en Congo. (West- en West-Centraal-Afrika). Afi en Mamle uit het verhaal behoren tot de Ewe, een volk uit het zuiden van Ghana en Togo.

Fort Elmina – de eerste grote Europese slavenhandelspost en de trans-Atlantische route

Een van de belangrijkste locaties in Afrika in de trans-Atlantische slavernij was Fort Elmina, gelegen aan de kust van wat nu Ghana is.

- *Fort Elmina* staat symbool voor de manier waarop miljoenen Afrikanen uit hun land zijn weggevoerd en gedeporteerd, vaak onder dwang en geweld. Het fort speelde een hoofdrol in de slavernij: mensen uit het binnenland werden hier naartoe gebracht voordat ze per schip naar Amerika en het Caribisch gebied werden vervoerd.
- *Fort Elmina* werd in 1482 gebouwd door de Portugezen maar werd in 1637 veroverd door de Hollanders, na een aanval onder leiding van Maurits van Nassau.
- Het fort kwam onder het beheer van de *West Indische Compagnie* (WIC) en bleef tot 1872 onder Nederlands bevel. Mensen kwamen door roof, kidnapping of als

uitgeleverde krijgsgevangene terecht in forten langs de West-Afrikaanse kust. Onder de handelaren die in de binnenlanden en langs de kusten mensen roofden waren zowel Europeanen als Afrikanen. Ze werkten soms samen met lokale machthebbers. De gevangenen werden opgesloten in forten aan de Afrikaanse kust tot ze werden verscheept.

- De forten aan de kust waar mensen werden vastgezet, waren in Europese handen. Van daaruit werden mensen gedwongen ingescheept.
- Vaak kwamen de schepen eerst aan op tussenhavens zoals Sint Eustatius of Willemstad in Curaçao. Van daaruit werden mensen verscheept naar andere eilanden in het Caribisch gebied en Zuid- of Noord-Amerika.

Sint Eustatius als doorvoerhaven

- In de 17e en vooral 18e eeuw was Sint Eustatius een van de belangrijkste tussenhavens voor de slavenhandel in het Caribisch gebied.
- Het eiland had een goede ligging, een geschikte haven en het was een *free port* zonder hoge belastingen, waardoor slavenhandelaren, plantagehouders en kooplieden van verschillende landen er graag zaken deden.
- Dit betekende dat tot slaaf gemaakten vanuit Afrika via Sint Eustatius vaak werden doorgevoerd naar andere Caribische eilanden zoals Jamaica, Guadeloupe of Barbados. Schepen met tot slaaf gemaakte Afrikanen meerden vaak eerst op Sint Eustatius aan voordat de mensen opnieuw werden verkocht.
- Volgens historisch onderzoek werden er tijdens de hoogtijdagen van de slavenhandel jaarlijks soms duizenden tot slaaf gemaakten via het eiland vervoerd.
- Naast de officiële handel van de *West-Indische Compagnie* was er op Sint Eustatius ook veel illegale slavenhandel, waarbij particuliere handelaren (ook wel *lorrendraaiers* genoemd) tot slaaf gemaakten verhandelden en ruilden voor producten zonder tussenkomst van officiële monopolies.
- Zeeuwen hadden een groot aandeel in deze illegale handel.

Gebouwen en plaatsen op Sint Eustatius die herinneren aan de slavernij

Het slavendepot in het Waterfort

- In het Waterfort (Fort Amsterdam) op de zuidwestkust van het eiland zijn de restanten te vinden van een gebouw dat twee verdiepingen had en dat in de vroege 18e eeuw diende als huisvesting voor tot slaaf gemaakten voordat zij werden doorverkocht.
- Dit gebouw bood onderdak aan ongeveer 450 mensen tegelijk. Vrouwen en kinderen verbleven op de bovenverdieping. Dit gebouw stond er nog niet in 1640, toen de

eerste mensen uit Afrika arriveerden. De schuur uit het verhaal van Afi stond waarschijnlijk wel ongeveer op dezelfde plek.

Slavenmarkt

- Hoewel er op Sint Eustatius geen grote gecentraliseerde ‘markt’ had, zoals op sommige andere eilanden was, kwamen handelaren samen aan de Oranjebaai en rondom de haven om mensen te verhandelen.
- Schepen met tot slaaf gemaakten lagen hier voor anker, en de handelaar kon direct handelen met kopers van verschillende eilanden.

Godet African Burial Ground

- Net noordelijk van het Waterfort ligt de *Godet African Burial Ground*, een onbekende en ongemarkeerde begraafplaats voor Afrikaanse mannen, vrouwen en kinderen die in slavernij leefden of stierven op Sint Eustatius.
- Deze begraafplaats maakt deel uit van wat ooit de *Godet-plantage* was en toont aan dat veel mensen van Afrikaanse herkomst hier hun laatste rustplaats vonden.

Golden Rock African Burial Ground

- Ook bij de ontwikkeling van het vliegveld zijn resten van een andere Afrikaanse begraafplaats gevonden, die deel uitmaakte van de Golden Rock-plantage, een van de grootste plantages op het eiland.
- Beide begraafplaatsen zijn in 2024 door UNESCO erkend in het kader van het programma *Routes of Enslaved Peoples* om deze plekken zichtbaar te maken als onderdeel van het slavernijverleden.

Anansi – de spin in de Afrikaanse en Caribische cultuur

- Anansi komt oorspronkelijk uit West-Afrika. Volgens de overlevering is Anansi een sluwe en slimme spin die vaak problemen oplost met handigheid, humor en list. Hij kan soms ondeugend of egoïstisch zijn, maar meestal gebruikt hij zijn slimheid om te overleven of anderen te slim af te zijn.
- Door de trans-Atlantische slavernij brachten Afrikaanse mensen hun verhalen en mythologie mee naar het Caribisch gebied. Anansi werd zo onderdeel van de mondelinge cultuur op eilanden zoals Jamaica, Suriname, en ook Sint Eustatius.
- De verhalen hielpen slaven om hun situatie te begrijpen, te relativeren en moraal te leren in moeilijke omstandigheden.

Olaudah Equiano en Sint Eustatius

- [Olaudah Equiano](#) (1745–1797) is een beroemde Britse abolitionist (= een voorvechter van de afschaffing van slavernij). Hij wordt geboren in Afrika en maakt als tot slaaf gemaakte de *Middle Passage*. Zijn memoires speelden een belangrijke

rol in de strijd tegen slavernij. Hij reisde in zijn jonge jaren veel in de Caribische regio, waaronder Sint Eustatius.

- Hij werkte als tot slaaf gemaakte op schepen die voerden tussen de West-Indische eilanden en verdiende in het geniep geld in de handel – wat hem uiteindelijk hielp om zijn vrijheid in 1766 te kopen. In zijn memoires beschrijft hij dat hij zijn eerste geld op Sint Eustatius verdiende.
- In zijn memoires beschrijft hij ook wat hoe hij als kind uit zijn dorp is geroofd door mensenhandelaren. Dat verhaal is als bron gebruikt bij het verhaal van Afi.

Lessuggesties

Tips voor excursie

- ✓ Bezoek een of meerdere van de monumentale plaatsen die aan de tijd van slavernij herinneren (zie: Gebouwen en plaatsen op Sint Eustatius die herinneren aan de slavernij). Let op: onderzoek eerst welke van de monumentale plaatsen geschikt en toegankelijk zijn voor een klassenbezoek. De herinneringscultuur op Statia heeft nog geen vaste vorm gekregen en niet alle resten zijn toegankelijk. Fort Amsterdam, waar nog resten zijn van het voormalige slavendepot, ligt bijvoorbeeld op privaat terrein. Er is op het moment dat deze handleiding wordt opgesteld, ook nog niet definitief bekend wat er gaat gebeuren met de begraafplaatsen. Over deze monumenten is het gesprek nog gaande.

Geschiedenis / *Burgerschap*

- ✓ Zie de opdracht in het vorig hoofdstuk over het vergelijken van *indentured servitude* en slavernij (*Geschiedenis* / *Burgerschap*)

- ✓ Onderwijsleergesprek/kringgesprek:

In de Nederlandse editie van *Kleine Kijker* staat in het boek op bladzijde 37 dat ‘Hollanders de mensen uit Afrika tot slaaf maakten’. Ga in discussie over deze zin. Let op: dit is een complex gesprek dat voorbereiding vraagt.

Achtergrond: Hollanders waren verantwoordelijk voor de trans-Atlantische slavenhandel. Zij waren de baas in Elmina. Ze verhandelden mensen en sloten hen op in het fort. Van daaruit verscheepten ze hen naar Amerika om ze daar weer te verkopen. Daarnaast speelden ook mensen in Afrika een rol. Zij ontvoerden soms kinderen als Afi, of ze leverden krijgsgevangenen uit aan de Europeanen. Ze deden dat omdat Europeanen hen wapens en geld gaven.

Leg bovenstaande achtergrond uit. Bespreek met leerlingen hoe zij dit zien.

- ✓ Wie draagt de eindverantwoordelijkheid?
- ✓ Waren Afrikanen die de Europeanen hielpen ook verantwoordelijk?

Verken samen mogelijke gezichtspunten. Gebruik eventueel een gespreksbal of talking stick om de beurt te regelen en de aandacht te houden.

- Onderwijsleergesprek/kringgesprek:

Bespreek wat er is precies gebeurd is waarschijnlijk met Remi tussen verhaal *Alleen op een eiland* (1629) en *Breng mij naar huis* (1640). Stel vragen als:

- ✓ Wat is er gebeurd met Remi, denk je?

- ✓ Hoe is hij weggekomen van Sint Eustatius? Wat zal er daarna met hem gebeurd zijn?
- ✓ Hoe oud is hij in het verhaal over Afi? (*Dat speelt 11 jaar later – hij is dus 23*)
- ✓ Hoe komt het dat hij met Pearl op Sint Eustatius woont?
- ✓ Hou oud is Pearl nu?
- ✓ Wat is de relatie tussen Remi en Pearl volgens de leerlingen?

Laat kinderen vervolgens in tweetallen bespreken wat ze denken over Remi en Afi. Afi denkt in het verhaal: *Hij doet alsof hij aardig is. Hij doet alsof hij anders is dan de anderen.* Wat denken de leerlingen: is dat zo? Laat ze nadenken over vragen als:

- ✓ Wat zijn de bedoelingen van Remi?
- ✓ Heeft hij inderdaad goede bedoelingen, of niet?

Benadruk dat er in dit gesprek geen goede of foute antwoorden zijn. Maar het is wel goed om aan te geven dat, ook als Remi geen slechte bedoelingen zou hebben, de relatie tussen hem en Pearl, en hem en Afi niet gelijkwaardig is. Remi is de eigenaar van Afi, en misschien ook van Pearl. Gebruik eventueel een gespreksbal of talking stick om de beurt te regelen en de aandacht te houden.

- Onderwijsleergesprek/kringgesprek:

In deze handleiding en in het boek wordt gesproken over ‘tot slaaf gemaakten’ in plaats van ‘slaaf’. Vraag aan leerlingen waarom zij denken dat dat zo is. Leg de achtergrond van deze discussie uit (*Je kiest er niet voor om slaaf te zijn, en dat is niet je volledige identiteit. Anderen maken jou tot slaaf, en je bent geen ding, geen handelsvoorwerp maar een mens.*) Wat vinden de leerlingen hiervan? Waarom is het wel of geen goed idee om de taal aan te passen?

Er zijn in dit gesprek geen goede of foute antwoorden. Gebruik eventueel een gespreksbal of talking stick om de beurt te regelen en de aandacht te houden.

- Vul de tijdbalk aan.

1640: de eerste Afrikanen komen tegen hun wil naar Sint Eustatius.

Aardrijkskunde

- Breng de *Middle Passage* geografisch in beeld. Probeer daarbij aan te geven wie er baat hadden bij het verhandelen van mensen uit Afrika. Laat leerlingen zoeken vanuit welke plekken uit Afrika mensen werden verscheept. Hoe werd er betaald? Geef aan waar de belangrijke doorvoerhavens waren in het Caribisch gebied en geef aan naar welke landen en eilanden mensen vervolgens werden doorverkocht. Geef aan wat handelaren deden met het geld dat ze verdienden (ze kochten suiker), en hoe ze die handelswaar vervolgens verkochten (met hoge winsten in Europa). Met andere woorden: breng de trans-Atlantische driehoekshandel met leerlingen geografisch in kaart. (*Driehoekshandel: Met wapens en geld worden mensen*

gekocht in Afrika, in Amerika worden de mensen verkocht met winst. Van dat geld wordt vooral suiker maar ook katoen gekocht. Dat wordt verkocht in Europa.)

- Wat weten leerlingen van (West-)Afrika? Laat hen een powerpoint of poster maken van een West-Afrikaans land naar keuze (bijvoorbeeld: Nigeria, Togo, Ghana, Senegal, Ivoorkust). Besteed aandacht aan de volgende vragen: Wat is de vlag? Wat is de hoofdstad van het land? Hoeveel mensen wonen er? Hoe lang is het land onafhankelijk? Wat is de munteenheid? Wat is de belangrijkste bezienswaardigheid? Wat is de belangrijkste religie? Wie is de beroemdste inwoner van het land?

Creatief

- Maak Anansi-spinnen en spinnenwebben om de klas te versieren.
- Laat kinderen een Anansi-stripverhaal maken.
- Laat leerlingen een vervolg schrijven op het verhaal: wat gaat er gebeuren met Afi, Pearl en Remi?

Deel II: tijd en plaats: Statia, 1776-1790

Dit deel gaat over de *First Salute* van 16 november 1776 en wat er allemaal op volgde. Het gaat over de saluutschoten voor het Amerikaanse oorlogsschip, de *Andrew Doria*, op 16 november 1776. Ook de nasleep van deze gebeurtenis komt aan de orde: de aanval van de Engelsen en de deportatie van de joodse inwoners naar Saint Kitts.

Op bladzijde 66 in het voorleesboek vind je beknopte achtergrondinformatie voor kinderen. Hieronder vind je achtergrondinformatie over de eerste twee verhalen in dit deel.

4. Kleine kijker/ Op bezoek bij de gouverneur

Achtergrondinformatie

Over The First Salute

- Op 16 november 1776 begroet Fort Oranje een Amerikaans schip dat de haven van Statia binnenvaart.
- Deze gebeurtenis staat bekend als *The First Salute* en wordt ieder jaar op Statia op 16 november gevierd.
- Een schip vuurt, als het aankomt in de haven, saluutschoten af. Een saluutschot is een kanonschot zonder kogel, als teken van respect. Volgens internationale regels moet een fort zo'n schot beantwoorden.
- Een fort moet reageren volgens vaste regels. Er zijn andere regels voor oorlogsschepen en handelsschepen. Maar het principe is hetzelfde: door terug te schieten, laat je zien: 'Wij erkennen jou.'
- We weten niet precies hoeveel schoten er vanaf Fort Oranje worden afgevuurd. Maar omdat vanuit Fort Oranje het schot beantwoord is, betekent dit dat Statia, dat behoort tot de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, de Amerikaanse vlag erkennen. Daarmee erkent de Republiek indirect ook de Amerikaanse onafhankelijkheid.
- Het is de eerste keer ter wereld dat de Verenigde Staten officieel worden erkend.

Over de Andrew Doria

- *The Andrew Doria* was oorspronkelijk een koopvaardijship.
- Na 4 juli 1776 (Declaration of Independence) werd het omgebouwd tot een oorlogsschip van de opstandige Amerikaanse koloniën.
- Het schip had ongeveer 30 lichte kanonnen aan boord. Hierdoor was het onduidelijk wat de status van het schip was: handels- of oorlogsschip. Deze onduidelijkheid maakte de situatie in Statia politiek gevoelig. Als je een oorlogsschip begroet, dan erken je ook het land.

Over de vlag

- De Andrew Doria voerde niet de Amerikaanse vlag zoals we die nu kennen. De huidige vlag heeft 13 strepen en net zoveel sterren als het aantal staten in de Verenigde Staten. De 13 strepen staan voor de oorspronkelijke 13 staten
- In 1776 bestond er nog geen vaste Amerikaanse vlag. De Andrew Doria voerde de [*Constitutional Color Flag*](#) met de Engelse Union Jack in de linkerhoek en 13 rode en witte horizontale strepen. Deze vlag liet zien: we horen niet meer bij Engeland, maar we zijn ook nog geen erkende staat. Juist deze vlag zorgde voor verwarring én spanning.

Gouverneur Johannes de Graaff (1729–1813)

- Johannes de Graaff was gouverneur van Sint Eustatius namens de Republiek.
- Hij was een historische figuur, geen verzonden personage. Hij wordt gezien als een gouverneur die altijd bezig was met zijn eigenbelang.
- Hij trouwde twee keer. Eerst met Maria Heyliger. Zij kwam uit een goede familie. Dit huwelijk gaf De Graaff status. Maria overleed echter jong. Hij hertrouwde met Judith Godet, die hem 15 jaar overleefde. Zij overleed in 1818.
- Hij had in ieder geval één dochter, maar veel over zijn kinderen is onbekend.
- Het is historisch zeker dat Commandant Ravené de gouverneur in de ochtend om advies vroeg. We weten niet precies waarom De Graaff besloot de *Andrew Doria* te laten begroeten. Hij had kunnen weten dat dit door Engeland gezien kon worden als een provocatie. Met dit besluit nam hij een groot persoonlijk en politiek risico.
- Het is de vraag of het een verstandig besluit was dat hij nam. Hij brengt de Republiek in verlegenheid en maakt de Engelsen boos.

Over de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog

- In de 18e eeuw stonden 13 Noord-Amerikaanse koloniën onder Brits gezag.
- De witte kolonisten in Amerika betaalden belasting aan Engeland, maar hadden geen politieke inspraak. Dit leidde tot groeiende onvrede en protesten.

- In 1775 escaleerde dit tot een gewapend conflict: de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog begon. Op 4 juli 1776 verklaarden 13 koloniën zich onafhankelijk van Engeland.
- Engeland erkende deze verklaring niet. De koloniën waren daardoor juridisch nog geen erkende staat en militair kwetsbaar. Dit verklaart het belang van internationale erkenning, hoe klein ook.
- De opstandige koloniën beschikten niet over een volwaardige oorlogsvloot. Handelsschepen werden omgebouwd tot oorlogsschepen. De *Andrew Doria* was zo'n schip. Het zag eruit als een handelsschip maar was veel zwaarder bewapend. Dit zorgde voor verwarring bij buitenlandse havens.
- In de animatie [No more kings](#) (een echte Amerikaanse klassieker) wordt uitgelegd aan kinderen waar de onafhankelijkheidsoorlog over ging. Let op: het is wel echt nationalistisch. Er wordt geen aandacht besteed aan het feit dat *All men are created equal* uit de Declaration of Independence niet gold voor tot slaaf gemaakte

Statia, de Republiek en de Verenigde Staten

- In de 18e eeuw is de Republiek een van de machtigste handelslanden van de wereld. Vooral op zee. Net als Engeland. Engeland en de Republiek zijn concurrenten.
- De Republiek steunt stiekem de opstandige staten in Amerika. Zo wordt op Sint Eustatius in het geheim veel buskruit gesmokkeld. Daar wordt veel geld mee verdiend. Maar de machthebber in de Republiek willen ook geen ruzie met Engeland. Dit lukt uiteindelijk niet. In 1780 breekt de Vierde Engelse Zeeoorlog (1780-1784) uit.
De *First Salute* is een van de aanleidingen voor deze oorlog. De Vierde Engelse Zeeoorlog wordt verloren door de Republiek. Niet alleen op Statia maar ook in de Republiek breken daarna moeilijke tijden aan.

Lessuggesties

Tips voor excursies

- Loop de route van Jacob. Bedenk hoe de benedenstad eruit zag. Wat kun je daar nu nog van zien? Loop over het Slavenpad naar de bovenstad. Welke huizen stonden er ook al in de tijd van de *First Salute*, denk je? Waar woonde Gouverneur de Graaff? Waar was het huis van de familie Donckers? Bezoek uiteindelijk het Fort.

Aardrijkskunde

- Geef op de kaart aan (op kopie of smartboard): waar ligt Engeland? Waar ligt de Republiek? Waar liggen de dertien opstandige staten? Waar ligt Statia? Hoe liepen handelsroutes? Waarom ligt Statia op een strategische plek?

Geschiedenis

- Laat leerlingen eerst proberen te tekenen hoe de vlag van de Andrew Doria eruit zag. Laat dan de [continental colors flag](#) zien.
- Besteed, met behulp van de samenvatting voor leerlingen en de achtergrondinformatie, een les aan de achtergronden van de *First Salute* en de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog. Gebruik hierbij eventueel ook de animatiefilmpjes van Schoolhouse Rock: [No more kings](#), en [The Constitution](#) (let op: dit is zeer nationalistisch; besteed bijvoorbeeld geen aandacht aan slavernij of de rechten van zwarte mensen in de VS).
- Vul de tijdbalk aan.
16 november 1776: *First Salute*.

Burgerschap

- Onderwijsleergesprek/kringgesprek:
Wat vinden leerlingen van de actie van Gouverneur De Graaff? Leg eerst uit wat de gouverneur gedaan heeft. Bespreek met leerlingen de volgende vragen:
  - ✓ Wie vindt het dom wat de gouverneur deed?
  - ✓ Waarom denk je dat?
  - ✓ Wie vindt het slim?
  - ✓ Waarom denk je dat?
  - ✓ Waarom heeft de gouverneur het schip begroet, denken jullie?
  - ✓ Was de Gouverneur een goede leider? Wat moet een goede leider doen?
  - ✓ Wat is belangrijker: handel of veiligheid?
  - ✓ Wat waren de gevolgen van de *First Salute* voor Statia?

Gebruik eventueel een gespreksbal of talking stick om de beurt te regelen en de aandacht te houden.

Laat leerlingen dan in duo's bespreken wat ze ervan vinden dat de *First Salute* ieder jaar gevierd wordt.

- ✓ Sint Eustatius is beroemd om de *First Salute* maar het was ook de aanleiding voor oorlog, en was ook het begin van economische neergang.
- ✓ Is het echt een feestelijk gebeuren?

Benadruk dat er in dit gesprek geen goede of foute antwoorden zijn. Verken samen mogelijke gezichtspunten. Let op, dit gesprek kan je misschien beter voeren als je ook de andere verhalen in dit deel gelezen hebt.

Creatief

- Ontwerp je eigen vlag en leg uit wat de kleuren betekenen.
- Maak een dagboek alsof je Jacob bent: 'Wat is er vandaag gebeurd!?' Bespreek eerst wat je nu precies weet van Jacob. Hij is een vrij. Waarom denk je dat dat is? (Bijvoorbeeld: zijn vader is waarschijnlijk wit want hij is licht getint.)

5. Oorlogsschepen in de baai/ Proclamaties/ Ze komen voor papai

Achtergrondinformatie

Over de Joodse geschiedenis op Statia

- Er was sinds 1660 een bloeiende Joodse gemeenschap op Statia. Zij hadden op het eiland dezelfde rechten als andere witte mensen. Dat was in Europa niet zo. Ook was er vrijheid van godsdienst. Voor Joden was het daarom interessant om naar Sint Eustatius te komen. De meeste Joodse inwoners zijn handelaren en onderhouden een uitgebreid netwerk met andere eilanden. Ze spelen een belangrijke rol op het eiland.
- Er zijn nog belangrijke monumenten die aan die gemeenschap herinneren: de Joodse begraafplaats op Statia is een van de oudste monumenten in het Caribisch gebied. De grafstenen hebben inscripties in Hebreeuws, Portugees en Nederlands, en zijn belangrijke historische bronnen. De [Honen Dalim Synagoge](#) was een van de eerste synagogen op het westelijk halfrond. Hij is gebouwd in 1739 met steentjes die als ballast meekomen met schepen uit de Republiek. Ballast is wat je gebruikt om een schip te verzwaren als je niet genoeg lading hebt.

De orkaan van 1780

- Swaan vertelt in het verhaal over de orkaan waaraan ze haar vriendin Sarah heeft verloren. De orkaan van 1780 was een van de dodelijkste Atlantische orkanen ooit. Er wordt geschat dat op de Bovenwindse eilanden toen meer dan 20.000 doden vielen. Ook Sint Eustatius werd zwaar getroffen.

Wat er gebeurde ná The First Salute?

- De begroeting (met saluutschoten) door Statia op 16 november 1776 was politiek explosief. De Britten zagen dit als erkenning van de Amerikaanse rebellen. Zij eisen het ontslag van De Graaff.
- De Nederlandse Republiek probeerde de zaak te de-escaleren: men wilde niet in oorlog raken met Engeland. De Staten-Generaal (de regering van de Republiek) wilden dat gouverneur Johannes de Graaff naar de Republiek zou komen om uitleg te geven.

- De Graaff probeerde zijn vertrek uit te stellen met allerlei smoesjes (hij zou niet gemist kunnen worden, zijn gezondheid was niet goed, zijn kinderen ziek en de winters in Nederland te koud).
- Uiteindelijk vertrok hij naar de Republiek en maakte een uitgebreide verdediging van zijn keuzes. Iedereen verwachtte dat hij toch ontslagen zou worden. Maar hij wordt gehoord en mag aanblijven. De Republiek probeert steeds zowel de opstandige Amerikaanse staten als de Engelsen te vriend te houden.

De Vierde Engelse Zeeoorlog (1780–1784)

- Engeland verklaart de Republiek de oorlog op 20 december 1780. Dit markeert het begin van de Vierde Engelse Zeeoorlog.
- De oorlog heeft alles te maken met de rol van de Republiek in de Amerikaanse onafhankelijkheid: handel en steun aan de opstandelingen maakt Engeland woedend.
- Het gaat er ook om wie het machtigste land is op zee.
- De oorlog wordt een grote mislukking voor de Republiek. Het wordt nooit meer een belangrijke speler op het wereldtoneel.

De aanval op Sint Eustatius – admiraal Rodney (1781)

- Op 3 februari 1781 valt admiraal George Brydges Rodney Sint Eustatius binnen met een groot Brits oorlogsvloot.
- Sint Eustatius is slecht voorbereid. Er ligt maar één oorlogsschip in de haven. De forten zijn verwaarloosd. De Republiek heeft niet geïnvesteerd in een goede verdediging. De gouverneur De Graaff draagt de macht meteen over.
- Rodney's missie is bedoeld om de handel met de Amerikanen te stoppen. Maar het wordt een grote plundering, gericht op de enorme rijkdommen van de handelaren. Rodney neemt vrijwel alle goederen op het eiland in beslag — pakhuizen, handelswaar en schepen — met een enorme waarde.
- Een groot deel van deze buit wordt op 20 maart 1781 op schepen geladen om naar Engeland te vervoeren.
- Deze konvooi-vloot wordt echter door een Franse vloot onderschept bij de Scilly-eilanden. De Fransen veroveren veel van de lading voordat het Engeland bereikt. Slechts een klein deel van de buit komt daadwerkelijk in Engeland aan.

Rodney's behandeling van de Joodse gemeenschap op Statia

- Rodney is een antisemiet. Hij richt zich specifiek en harder tegen Joodse inwoners:
  - ✓ hij laat hun pakhuizen en bezittingen onschuldig binnendringen en plunderen.
  - ✓ hij bestraft hen zeer zwaar met zoektochten in kleding en persoonlijke eigendommen.

- ✓ (Niet in het verhaal maar wel echt gebeurd!): hij laat zelfs het Joodse kerkhof opgraven op zoek naar verborgen geld of juwelen.
- Veel Joodse mannen worden na één dag waarschuwing gedwongen weg te gaan. Hun families en gemeenschappelijke bezittingen worden vernietigd of geroofd.
- Ze worden verbannen naar Saint Kitts. Ze mogen na verloop van tijd weer terugkeren maar bijna niemand doet dat. De meeste families trekken weg: naar St. Maarten of St. Thomas.

Reacties op Rodney's optreden en politiek debat

- In Groot-Brittannië ontstaat kritiek op het handelen van Rodney, vooral van Edmund Burke, een beroemde politicus in die tijd.
- Hij noemt Rodney's acties moreel verwerpelijk en waarschuwt dat burgers niet ongestrafte mogen worden gestraft — zelfs in oorlogstijd.
- Ondanks deze kritiek blijft Rodney grotendeels buiten vervolging of zware sancties omdat hij politiek en militair gesteund wordt.

Herstel en Franse herovering (1781–1784)

- In november 1781 veroveren Franse troepen, die samenwerkten met Nederlandse strijdkrachten, Statia terug van de Britten.
- Het eiland keert in 1784 officieel terug onder Nederlandse controle na het einde van de oorlog.
- De handel en internationale positie van het eiland zijn echter voorgoed veranderd.

Lessuggesties

Tips voor excursies

- Bezoek de Joodse begraafplaats en de synagoge. Besteed ook aandacht aan Joodse feesten en rituelen.
- Statia werd slecht verdedigd. Toch zijn er veel forten op het eiland. Welke forten ken je nog meer, behalve Fort Oranje? Bezoek er een paar.

Aardrijkskunde

- Teken op een kaart alle Forten van Statia.
- Geef les over orkanen. Laat leerlingen de laatste grote storm vergelijken met [*the hurricane of 1780*](#)

Geschiedenis

- Geef, met hulp van de samenvatting voor leerlingen en de achtergrondinformatie, een les over de achtergronden van de *First Salute* en de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog. Gebruik eventueel de animatiefilmpjes van Schoolhouse Rock: [*No more kings*](#), en [*The Constitution*](#) (let op: dit is echt vanuit Amerikaanse, nationalistisch perspectief gemaakt, en geeft eenzijdig beeld.)
- Leerlingen die een extra uitdaging aankunnen, kunnen een vergelijking maken tussen Nederland nu en de Republiek toen. *(Bijvoorbeeld: de Republiek bestond uit zeven Verenigde Provinciën, Nederland heeft 12 provincies, de Republiek had geen koning maar een stadhouder, Nederland heeft nu een koning. Funfact: de stadhouder was wel altijd iemand van het huis van Oranje, dus familie van koning Willem Alexander - de Republiek was een van de machtigste landen ter wereld, Nederland is dat niet.)*
- Vul de tijdbalk aan. Februari 1781: de aanval van Rodney.

Burgerschap

- Er was een grote Joodse gemeenschap op Sint Eustatius. Wat weten leerlingen van het Jodendom? Geef een les over de uitgangspunten van het Jodendom. Maak eventueel gebruik van de bronnen van [*deze internetwijzer*](#).
- Rodney had een hekel aan joden. We noemen dat antisemitisme. Geef een les over antisemitisme. Gebruik hiervoor materiaal van [*de Anne Frank Stichting*](#), van de stichting voor [*holocausteducatie*](#), of de database over [*Joden op Curacao tijdens de Tweede Wereldoorlog*](#).

- Onderwijsleergesprek/kringgesprek:
Ook na deze verhalen kan je het gesprek uit vorige hoofdstuk voeren. Zie:
 Burgerschap

Creatief

- Ontwerp je eigen vlag en leg uit wat de kleuren betekenen.
- Maak een dagboek alsof je Jacob bent. ‘Wat er vandaag gebeurd is!’ Bespreek eerst wat je nu precies weet van Jacob. Hij is een vrije jongen. Waarom denk je dat dat is? *(Bijvoorbeeld: zijn vader is waarschijnlijk wit want hij is licht getint.)*

Deel III: tijd en plaats: Statia, 1890-1930

Op 1 juli 1863 wordt de slavernij afgeschaft op Statia. Zwarte mensen zijn vrij. De meeste witte mensen vertrekken daarna. Ze kunnen geen geld meer verdienen op de Golden Rock. Dit deel gaat erover hoe Statianen leefden rond de eeuwwisseling. Wat voor spelletjes kinderen speelden, welke feesten ze vierden, hoe ze eten verbouwden op hun landjes, en hoe ze de tijd van slavernij herinnerden. Voor de eerste vier verhalen is veel gebruik gemaakt van *Statian Silhouettes* (1999) een boek met interviews van oude bewoners van Sint Eustatius.

Op bladzijde 96 in het voorleesboek vind je beknopte achtergrondinformatie voor kinderen. Hieronder vind je achtergrondinformatie over de eerste twee verhalen in dit deel.

6. De verschrikkelijke Mister Moore/ Het zwarte schaap van Hercules

Achtergrondinformatie

Over de familie Moore

- In veel interviews in *Statia Silhouettes* vertellen mensen over de slavenuitgever Moore. Deze slaveneigenaar zou bijzonder wreed geweest zijn. De twee verhalen in *Kleine Kijker en andere verhalen* zijn gebaseerd op wat mensen in de interviews vertellen.
- We weten niet zeker of alle verhalen over Mister Moore op waarheid berusten. We weten wel dat er een familie Moore op Statia woonde en dat zij tot de grootste grondbezitters van Sint Eustatius behoorden.
- Rond 1750 arriveert de eerste Moore, William Moore geheten, op het eiland. Hij is waarschijnlijk een handelaar en wordt snel rijker. In 1791 bezit hij al 151 tot slaaf gemaakten. Hij is de eigenaar van plantage Raapzaatdaal en trouwde met Adrienne Heyliger.
- Hun zoon Raapzaat Moore (1799–1890) is waarschijnlijk de Mister Moore uit de verhalen. Maar zeker is het niet. Hij is de eigenaar van Golden Rock Plantation en trouwt met Feliciano Antonia Martins de Clarencieux (stierf rond 1875).

- In officiële archieven komt Raapzaat Moore meerdere keren voor. Er zijn bijvoorbeeld manumissieverklaringen (dat zijn papieren waarin iemand wordt vrijverklaard) voor drie van zijn slaafgemaakten: Francis Markoe (1845), Camilla Goudsteen en haar dochter Ann Rebecca (1846).
- Hij was ook de eigenaar van Hercules Graff, geboren 1825. Dat is misschien de Hercules die genoemd wordt als Mister Moores *whipper* (de persoon die in opdracht van zijn eigenaar andere tot slaaf gemaakten moest mishandelen). In de archieven lezen we ook over een Jimmy Berkel (1837). Die woonde ook op Statia maar hij behoorde niet toe aan de familie Moore.
- Mister Moore zou begraven liggen op de begraafplaats boven het ziekenhuis in het grote graf met de granieten bol. Maar er staat op het graf geen verwijzing naar zijn naam. We weten ook niet of er echt een geheime gang onder dit graf loopt. Mensen vertelden wel echt verhalen dat hij bang was om levend te worden begraven.
- We weten niet of alle verhalen over Mister Moore op waarheid gebaseerd zijn. In orale culturen, zoals die Caraïbische, zie je soms dat alle voorkomende misdadige gedragingen aan een bepaalde persoon worden toegeschreven. Er zijn bijvoorbeeld ook verhalen over vreemd noodweer tijdens zijn begrafenis, en een ‘kwade aanwezigheid’ bij die gebeurtenis. Dit zie je vaker bij verhalende tradities.
- Ook al kunnen we op basis van archiefonderzoek niet bewijzen of Mister Moore alle dingen heeft gedaan die over hem verteld worden, het is wel opvallend dat er zoveel verhalen zijn, en dat zoveel verschillende mensen min of meer dezelfde dingen vertellen.

Over de Emancipatie

- Op 1 juli 1863 is de slavernij in de Nederlandse koloniën afgeschaft: circa [1201 slaafgemaakten](#) kregen op Sint Eustatius toen hun vrijheid.
- Nederland was daarmee een van de allerlaatste landen in Europa die de slavernij afschafte. Veel tot slaaf gemaakten probeerden in de 19^e eeuw te vluchten naar Saint Kitts. Dat was Brits en in Groot-Brittannië was de slavernij in 1834 afgeschaft.
- Belangrijk is om te beseffen dat slavernij dan wel werd afgeschaft in 1863, maar dat slaafgemaakten daarna nog verplicht waren om 10 jaar lang in dienst van hun voormalige eigenaar te blijven werken. Feitelijk kwam er dus pas in 1873 een einde aan.
- Slaveneigenaren werden ‘schadeloos’ gesteld. Raapzaat Moore ontvangt 18.900 gulden (ongeveer 9000 dollar) schadevergoeding voor 91 van zijn 96 tot slaaf gemaakten. Zieke mensen werden niet meegerekend. Daar kreeg je geen vergoeding voor (!).

- Als de slavernij eindelijk is afgeschaft, willen de meeste mensen niet langer voor anderen op het land werken. Veel plantagehouders verlaten het eiland. Maar de vrijgemaakte slaven krijgen geen land, en ook geen compensatie. Dan zien we dat de grondbezitters geen arbeiders hebben om hun land te verbouwen, en dat de vrijgemaakten geen land hebben om zelf te verbouwen. Steeds meer land komt braak te liggen. Er wordt veel minder voor de markt verbouwd. Vee loopt los rond. Stadianen verbouwen vooral voor eigen gebruik, en voor lokale verkoop.

Lessuggesties

Tips voor excursies

- Ga naar overblijfselen van het huis op *de Golden Rock*. Je kan de fundering van het oude plantagehuis nog zien.
- Zoek op de begraafplaats bij het ziekenhuis 'het graf' Mister Moore (= het graf zou het grootste graf van de begraafplaats met de bol moet zijn. De naam ontbreekt).

Geschiedenis

- In het [Nationaal Archief](#) is veel informatie te vinden over de mensen die in 1863 uit slavernij werden vrijgelaten. Leerlingen kunnen eventueel online zoeken naar hun voorouders. Als je hier een les of een lessenserie aan besteed, zorg dan dat je goed bent voorbereid. Dit kan confronterend zijn voor leerlingen.
- Laat leerlingen onderzoeken wanneer de slavernij in andere landen werd afgeschaft.
- Onderwijsleergesprek/kringgesprek:
Verken met leerlingen de manier waarop de slavernij in het koninkrijk werd afgeschaft. Niet de tot slaaf gemaakten, maar de eigenaren kregen geld. Waarom was dat zo? (*De regering vond dat eigenaren geld kwijtraakten door de afschaffing van de slavernij.*) Vinden leerlingen dat eerlijk? Probeer zo duidelijk met elkaar te verwoorden waarom dit niet eerlijk is. Wat waren de gevolgen hiervan?

Aardrijkskunde

- Bestudeer de oude plantagekaart, die er van het eiland bestaat. Deze is beschikbaar in het museum. Kunnen leerlingen de *Golden Rock Plantage* vinden?
- Maak kopieën van de historische kaart die hierboven genoemd wordt. Laat leerlingen in groepjes werken aan een opdracht over de kaart: Wat is een plantage? Hoeveel plantages waren er op Statia? Waarom zijn er nu geen plantages meer?

Burgerschap en Creatief

- Maak een vragenlijst over Franky. Deel de lijst uit. Zet er vragen op als:
  - ✓ Waarom moet Franky klusjes doen voor Mister Moore?
  - ✓ Waarom vindt hij dat vervelend?
  - ✓ Als je Franky was, zou je dan klusjes voor Mister Moore doen?
  - ✓ Waarom wil opa wel én niet over de tijd van slavernij praten?
  - ✓ Wat vind je ervan dat Hercules een schaap van Mister Moore meeneemt?
  - ✓ Als je Hercules was, zou je dan schapen pikken van je vorige eigenaren?
  - ✓ Wat gebeurt er nu precies aan het einde van het verhaal?

- ✓ Welk gevoel krijg je bij dit verhaal?
- Laat leerlingen aantekeningen maken op het vragenformulier. Laat ze daarna elkaar interviewen. Een van tweeën is de interviewer/journalist. De ander is ervaringsdeskundige, dus opa óf Franky. Laat twee (of meer) van de interviews voor de klas uitspelen.

7. De knikkerkoning/ Onze lievelingsfeesten/ De jonge Stataanse planter

Achtergrondinformatie

Ook deze verhalen zijn voor een groot deel gebaseerd op *Statia Silhouettes* (1999), de bundel met interviews van hoogbejaarde inwoners van Stata die een levendig beeld schetsen van het leven op het eiland tussen 1890 en 1950. Hun herinneringen zijn vaak persoonlijk en kleurrijk, en geven inzicht in het dagelijks leven, tradities en de Stataanse gemeenschap.

Leefomstandigheden

- Een groot deel van de 19^e en 20^e eeuw heerste er veel armoede op Sint Eustatius. Tegelijkertijd was er ook veel gemeenschapszin. Uit de verhalen in *Statia Silhouettes* spreekt ook een soort van nostalgie. Maar het was voor de meeste mensen echt moeilijk om rond te komen. De armste inwoners leefden van wat ze verbouwden op kleine stukjes land. Sommigen hielden geiten of koeien. Daarnaast waren landkrabben, heremietkreeften en sprot belangrijke voedingsbronnen. Sprot werd vaak zelf gevangen, of gekocht op een informele zaterdagavondmarkt.
- Omdat de economische omstandigheden zo moeilijk waren trokken sommige Statanen naar andere eilanden (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Saint Kitts, Trinidad, St Croix) of naar New Bedford in Amerika (walvisvaart).
- Er was tot in de jaren '90 van de 20^e eeuw geen vervolgonderwijs op Sint Eustatius. Voor een vervolgonpleiding na de lagere school moest je dus naar een ander eiland.

Spelen en tradities

- Knikkeren was ontzettend populair op Stata. In bijna alle interviews wordt het wel genoemd. Let op: op blz. 226 van *Statia Silhouettes* wordt uitgelegd hoe je het speelde.
- Koninginnedag werd, zoals het boek vertelt, gevierd met ezelraces. Verder waren er bootraces en werd er eten verkocht. Ook het verhaal over het gooien met geld is op waarheid gebaseerd.

- Heel populair waren ook de Kerst-, Oud- en Nieuwjaarsspelen. Dit waren theateervoorstellingen met vaste óf vrije tekst, en werden vaak begeleid door muziek. Deze spelen hadden verschillende namen, zoals *X-mas Sport*, *Knight plays*, *David en Goliath* en *Children of Israel*. Soms werden er plagerige toneelstukjes opgevoerd op het erf van mensen die in opspraak waren geraakt
- Pieter Lijfrock was de bekende trommelspeler van het eiland, die bij alle grote gebeurtenissen aanwezig was. Er is een straat naar hem vernoemd.
- Veel Christmas Carols die in de methodistenkerk werden (en worden) gezongen, zijn afkomstig van de 19e-eeuwse componist en gospelzanger Ira D. Sankey. Hij werkte samen met de evangelist Dwight Moody en hun liederen waren wijdverspreid. Bekende titels zijn onder andere *The Ninety and Nine* en *Under His Wings*.
- *Flamboyant Tree*: Volgens overlevering vond de afkondiging van de Emancipatie plaats onder een bloeiende Flamboyant Tree. Vanaf de eerste viering gebruikten mensen de takken van de Flamboyant Tree om hun huis mee te versieren. Vanaf dat moment wordt de boom de *July Tree* genoemd. Die traditie bestaat dus al heel lang.

Lessuggesties

Tips voor excursies

- Bezoek het Lynch Plantation Museum van de familie Berkel
- Organiseer een historisch knikkertoernooi (met cashewnoten) voor de katholieke kerk. Nodig eventueel een opa of oma uit om de regels uit te leggen. Veel oude mensen weten nog hoe dit spel gespeeld werd.

Geschiedenis en Aardrijkskunde

- Als je alle verhalen uit deel 3 gelezen hebt, kan je met leerlingen een vergelijking maken tussen het Statia van nu en het Statia van toen (rond 1920).
Maak een posterpresentatie of een ppt. Zoek er oude foto's bij.
  - ✓ Hoeveel mensen woonden er toen en nu op Statia? Waar zoek je?
  - ✓ Was er toen een vliegveld? (*Nee, wordt pas aangelegd in 1948.*)
  - ✓ Was er toen een haven?
  - ✓ Was er een ferry? (*Nee, die was er niet.*)
  - ✓ Wat aten mensen toen? Vergelijk dat met wat er nu gegeten wordt. Wat valt op?
  - ✓ Wie woonden er op Statia? (*Weinig mensen van andere Caribische eilanden en niet zo veel uit Europees Nederland of de VS*)
  - ✓ Waar leefden mensen van? (*Landbouw en visserij. Mensen produceerden vooral voor zichzelf en minder voor de markt.*)
  - ✓ Waren mensen armer of rijker dan nu? (*Mensen waren heel arm. Het leven was wel veel goedkoper.*)

Aardrijkskunde en Biologie en Creatief

- Besteed aandacht aan het verschil tussen een dorp, een stad en het platteland, in het algemeen en op Statia. Is Jeems een dorp? Is Oranjestad een stad? Waar ligt het platteland?
- Probeer zoveel mogelijk van de planten die in het boek genoemd worden te verzamelen. Je kan met leerlingen een herbarium maken.

Geschiedenis

- Geef een les over *Moby Dick*. Dit is een beroemd klassiek boek over de jacht op een witte walvis die Moby Dick heet. Het speelt ook voor een deel in New Bedford. Veel mannen uit Sint Eustatius komen daar terecht. Er is een [aardige vertelling van het verhaal voor kinderen met beeld](#).

- Het werk in de walvisvaart was heel zwaar en gevaarlijk Als je meer wil vertellen of laten zien over de walvisvaart en de bijdrage van Caribische mannen kijk dan hier: <https://www.nps.gov/nebe/learn/historyculture/whalehunt.htm>.
- Vul de tijdbalk aan. Zoek foto's van Statia uit de jaren tussen 1890 en 1930.

Burgerschap

- Onderwijsleergesprek/kringgesprek:
Kijk nogmaals naar de opdracht voor aardrijkskunde en geschiedenis. Praat met leerlingen over de vraag of ze liever toen of nu op Statia hadden willen wonen, en waarom?
- Onderwijsleergesprek (kan ook in kleine groepjes).
Bespreek met leerlingen over het feit dat de knikkerkoning wordt geslagen. Als je oude mensen vraagt hoe het leven op Statia vroeger was, dan vertellen ze veel mooie verhalen. Maar ze vertellen ook dat ze vaak als kind flink geslagen zijn. Als je later kinderen krijgt, denk je dat je ze dan wel eens een tik wil geven? Leg uit dat er ook andere manieren zijn om een kind regels te leren. Kijk na afloop van het gesprek met de klas samen naar deze opnames van Unicef:
<https://www.youtube.com/playlist?list=PLrzPra9dMnJpBE5L5YGbrvn2atrBZ97q0>
https://www.youtube.com/watch?v=_dyUkcrmtS0

Burgerschap en *Creatief*

- Nodig opa's en oma's uit op school om over vroeger te vertellen. Vraag of ze oude foto's meenemen. Maak een foto-expositie.
- Houd met de klas een feestwedstrijd.
- Studeer voor kerstmis samen Christmas Carols in en geef een schoolconcert.

Bijlage: Samenvattingen voor leerlingen

Het Saladoïden-meisje

Het leven van de Saladoïden

Lang geleden woonden op het eiland mensen die de **Saladoïden** heetten. Zij leefden hier nog **vóór** de Europeanen kwamen. Wat we over hen weten, komt uit **onderzoek van archeologen**.

Het eiland

In die tijd was het eiland bijna helemaal **begroeid met planten en bomen**. Er waren geen wegen en geen gebouwen zoals nu. De Saladoïden leefden dicht bij de natuur.

De huizen

De Saladoïden woonden in **ronde huizen**. Deze huizen heetten **maloca's**. Archeologen vonden bij het huidige vliegveld **gaten in de grond**. In die gaten stonden vroeger houten palen. Zo weten we waar de huizen stonden. De mensen gebruikten alleen **stenen handbijlen**. Met touwen trokken ze de houten palen overeind. Zo bouwden ze hun huizen.

Het grootste huis was ongeveer **19 meter breed**. Daar woonden **meerdere families samen**. Er woonden opa's, oma's, ouders en kinderen bij elkaar.

In het grote huis waren aparte plekken voor mannen, vrouwen, en jonge mannen en jonge vrouwen. Mannen en vrouwen hadden **hun eigen ingang**. Rondom het grote huis stonden **kleinere huizen** van ongeveer 9 meter breed. Ook daar woonden families.

De huizen waren **sterk** en konden tegen **orkanen**.

Soms werden belangrijke mensen **in het huis begraven**.

Water

Aan de westkant van het eiland was vroeger waarschijnlijk **zoet water**.

Iedereen had per dag **veel water nodig** om te drinken en te leven.

We weten niet zeker wie het water haalde of hoe ze het vervoerden.

Wat leren we van het verhaal?

Dit verhaal laat zien hoe de Saladoïden samenleefden. Ze bouwden sterke huizen, zorgden voor elkaar en gebruikten wat de natuur gaf.

Moeilijke woorden

Maloca

Aardewerk

Saladoïde

Remi uit Brest

Lang geleden wilden landen uit Europa meer macht en rijkdom. Ze gingen naar het **Caribisch gebied** om eilanden te veroveren. Eén van die eilanden was **Saint Kitts**.

Op Saint Kitts woonden al mensen. Zij heetten de **Kalinago**. Toch kwamen er in **1624** Engelse kolonisten. In **1625** kwamen ook Franse kolonisten. Ze besloten het eiland te verdelen, maar dat ging niet goed.

Geweld op het eiland

In **1626** vielen de Engelse en Franse kolonisten samen de Kalinago aan. Bij een rivier werden veel mensen vermoord. Deze plek heet nu de **Bloody River**.

Veel Kalinago's stierven. De mensen die bleven leven, werden naar andere eilanden gestuurd.

De komst van De Rotondy

De Fransen vroegen hulp aan hun land. In **1629** kwam een Franse vloot naar Saint Kitts. De leider was **kapitein François de Rotondy**. Hij versloeg de Engelse schepen. Daarna liet hij een kleine **versterking** bouwen op **Sint Eustatius**.

Een verkeerde keuze

De Rotondy moest het eiland beschermen. Dat deed hij niet. Hij vertrok om geld te verdienen op zee. Daardoor was het eiland niet veilig.

De Spaanse aanval (let op: dit staat niet in de verhalen)

Later kwamen de **Spanjaarden** met veel schepen. De Fransen en Engelsen konden niet winnen. Ze moesten vluchten. Na een tijd gingen de Spanjaarden weer weg. De kolonisten kwamen terug en begonnen opnieuw.

Wat leren we hiervan?

Dit verhaal laat zien dat kolonisatie vaak met **geweld** ging. Het laat ook zien dat één beslissing grote gevolgen kan hebben voor veel mensen.

Moeilijke woorden

Kolonisatie - kolonisten

Contractarbeid

Kalinago

Saint-Christophe

Afi en de draden van Anansi

Rond 1640 kwamen de eerste Afrikaanse mensen naar Sint Eustatius. Zij kwamen niet vrijwillig. Ze werden gedwongen meegenomen in de slavernij. De mensen kwamen uit **West- en West-Centraal-Afrika**. Ze kwamen onder andere uit **Ghana, Senegal, Benin, Togo, Nigeria, Angola en Congo**. Afi en Mamle horen bij het volk **Ewe** uit Ghana en Togo.

Sint Eustatius werd een **belangrijke handelshaven**. Het eiland had een **vrije haven** zonder hoge belastingen. Mensen werden hier tijdelijk vastgehouden. Daarna gingen ze door naar andere eilanden, zoals **Jamaica, Guadeloupe en Barbados**. Soms gingen **duizenden mensen per jaar** via het eiland. Er was officiële handel, maar ook **illegale handel**.

Afi is vanuit **Fort Elmina** naar Sint Eustatius gekomen. **Fort Elmina** is een symbool van de slavernij. Het ligt in Ghana. Het werd gebouwd in **1482** door de Portugezen. In **1637** werd het veroverd door de Nederlanders. De **West-Indische Compagnie (WIC)** was er de baas. Die waren ook de baas in Statia. In **Fort Elmina** werden Afrikaanse mensen opgesloten. Vanaf hier begon voor hen de **Middle Passage**, de gevaarlijke reis over zee. Miljoenen mensen zijn daarbij gestorven.

Gebouwen en plaatsen van slavernij op Sint Eustatius

In het **Slavendepot Waterfort en slavenmarkt** konden **450 mensen** tegelijk verblijven. Vrouwen en kinderen sliepen boven. Handelaren verkochten mensen bij de **haven**. Op **Godet African Burial Ground** en de **Golden Rock African Burial Ground** liggen Afrikaanse mannen, vrouwen en kinderen begraven. Beide begraafplaatsen zijn erkend door **UNESCO**.

Anansi-verhalen

Anansi is een slimme spin uit West-Afrika. Hij lost problemen op met slimheid. Afrikaanse mensen brachten deze verhalen mee. Zo werd Anansi bekend in het Caribisch gebied.

Wat leren we hiervan?

Dat het belangrijk is om de geschiedenis te herinneren, en dat vrijheid, gelijkheid en respect voor iedereen belangrijk zijn.

Moeilijke woorden: Middle Passage, Elmina, Ewe, West-Indische Compagnie

Kleine Kijker en de *First Salute*

Op **Statia Day** staan we stil bij de **First Salute**. De **First Salute** vond plaats op 16 november in 1776. In die tijd is Sint Eustatius een belangrijk handelseiland en werd de **Golden Rock** genoemd. Er komen schepen uit veel landen. In de haven is het altijd druk. Er wonen wel 10.000 mensen op het eiland.

In 1776 is Engeland nog de baas in Noord-Amerika. De Engelsen hebben daar koloniën. De witte Amerikanen willen niet meer Engeland en de Engelse koning horen. Ze zijn boos dat ze belasting moeten betalen maar geen inspraak hebben. Dertien koloniën (of staten) willen **zelfstandig** zijn. Ze willen geen koning meer.

Op **4 juli 1776** zeggen ze: Wij zijn nu **de Verenigde Staten van Amerika**. Engeland is het daar niet mee eens. Er ontstaat een **oorlog**. De Verenigde Staten hebben nog geen sterk leger. Ze hebben ook geen sterke vloot. De Amerikanen gebruiken daarom **handelsschepen** als oorlogsschepen. **The Andrew Doria** is zo'n schip. Het schip heeft kanonnen. Maar het lijkt ook op een gewoon schip. De Andrew Doria voert een **bijzondere vlag**. Deze vlag is anders dan de vlag van nu. Op de vlag staan **dertien rode en witte strepen**. Die strepen staan voor de dertien gebieden.

Jacob, die Kleine Kijker wordt genoemd, heeft niet echt bestaan maar commandant **Ravené** en gouverneur **Johannes de Graaff** en zijn vrouw Judith wel. Ravené en de gouverneur hebben ook echt overlegd op de ochtend van 16 november. Ze besluiten de Andrew Doria officieel met **kanonschoten** te groeten. Voor het eerst erkent een ander land het bestaan van de Verenigde Staten. Door dit moment wordt **Sint Eustatius beroemd in de wereld**. Het wordt ieder jaar gevierd met Statia Day.

De Verenigde Staten winnen de oorlog van de Engelse koning. Ze worden officieel onafhankelijk. Het land wordt steeds groter. Er komen steeds meer staten bij. Weet je hoeveel?

Wat leren we hiervan? Sint Eustatius is beroemd omdat hier de Verenigde Staten voor het eerst als onafhankelijk land erkend werd. Het is de vraag of het verstandig was van gouverneur De Graaff om dat te doen.

Moeilijke woorden

Kolonie; Onafhankelijkheidsoorlog; 4th of July

Simha Swaan en de aanval van Rodney

In 1781, vijf jaar na de *First Salute*, moet Sint Eustatius de prijs betalen voor de actie van gouverneur De Graaff. Sint Eustatius is nog altijd een rijk handelseiland, nog steeds de **Golden Rock**. Al is er in 1780 een hele grote orkaan geweest waarbij veel doden en gewonden zijn gevallen. Maar veel mensen verdienen nog steeds geld met handel. Het eiland is nog steeds belangrijk.

Maar in 1780 raken de Republiek in oorlog met de Engelsen. De oorlog heet **de Vierde Engelse Zeeoorlog**. Die oorlog duurt vier jaar (178-1784). De Republiek verliest. Een aanleiding voor de oorlog is dat Engeland boos is op Sint Eustatius. Engeland is in oorlog met Amerika. En Statia helpt Amerika.

Een Engelse admiraal komt naar het eiland. Hij heet **George Rodney**. Hij valt Sint Eustatius aan. Er zijn geen soldaten op het eiland. De Engelse soldaten nemen het eiland over. Ze pakken alles af: schepen, goederen, geld. Veel mensen verliezen alles wat ze hebben.

Op Sint Eustatius woont een grote Joodse gemeenschap. Zij werken vooral in de handel. Rodney geeft een bevel waar je aan kan zien dat hij een antisemiet is. Hij laat de Joden van het eiland wegvoeren naar Saint Kitts. De Joodse mensen worden op schepen gezet. Ze mogen weinig spullen meenemen. Hun huizen en goederen worden afgepakt. De inval van Rodney maakt een einde aan de bloeitijd van Sint Eustatius. Veel mensen: verliezen hun huis verliezen hun werk vertrekken voorgoed. Dat is een reden waarom het niet meer zo goed gaat met de economie op Statia. Ook verandert de situatie in de wereld. De Republiek verliest zijn macht. Andere eilanden worden belangrijker dan Statia. De bloeitijd voor witte mensen op Statia is voorbij.

Wat leren we hiervan?

Al eeuwenlang worden Joden op veel plekken in de wereld slecht behandeld. We noemen dat antisemitisme. Antisemitisme is een hardnekkig probleem dat we samen moeten bestrijden. Want alle mensen zijn gelijk en moeten gelijk behandeld worden.

Moeilijke woorden

Synagoge

Talliet

Antisemitisme

Oorlogsvloot

De verschrikkelijke Mister Moore

Op Sint Eustatius zijn er veel verhalen over Mister Moore. Mensen zeggen dat hij een heel gemene slavenhouder was. Maar we weten niet zeker of alle verhalen waar zijn. Misschien zijn sommige verhalen niet echt gebeurd. Of misschien heeft niet alleen Mister Moore slechte dingen gedaan. In oude papieren kunnen we niet alles bewijzen. Wel weten we dat er in de tijd van de slavernij veel misdaden zijn begaan door slavenhouders.

Wie was Mister Moore?

Rond 1750 kwam William Moore naar Sint Eustatius. Hij werd snel rijk. In 1791 had hij 151 mensen die voor hem moesten werken als slaaf. Hij woonde op de plantage **Raapzaatdaal**. Zijn zoon heette **Raapzaat Moore**. Hij leefde van 1799 tot 1890. Hij was de eigenaar van de **plantage Golden Rock**. Veel mensen denken dat hij de 'Mister Moore' is uit de oude verhalen. Raapzaat Moore had ook een tot slaaf gemaakte onder zijn beheer die Hercules Graff heette. Misschien is dit de Hercules uit de verhalen.

Mensen zeggen dat Mister Moore begraven ligt op de begraafplaats boven het ziekenhuis. Zijn graf is groot en heeft een granieten bol. Er staat geen naam op het graf. Sommige mensen vertellen dat Mister Moore bang was om levend begraven te worden.

Het einde van de slavernij

Op **1 juli 1863** werd de slavernij in Nederland afgeschaft. Meer dan 1200 mensen op Statia werden vrij. Nederland was een van de laatste landen in Europa die de slavernij afschafte. De mensen die vrijkwamen, moesten nog tien jaar voor hun oude baas werken. Pas in 1873 waren ze echt vrij. **De slavenhouders kregen geld van de overheid**. Raapzaat Moore kreeg bijvoorbeeld 18.900 gulden voor 91 van zijn slaafgemaakten. Hij kreeg geen geld voor mensen die oud en ziek waren. Na de afschaffing wilden veel mensen niet meer op het land werken. Veel plantagehouders gingen weg. De vrijgemaakte mensen kregen geen land en geen geld. Daardoor lag veel land leeg. Er werd minder verbouwd voor de verkoop. Wel hielden mensen geiten, koeien en verbouwden ze groente voor zichzelf en voor de markt.

Wat leren we hiervan? Nederland was een van de laatste landen in Europa om de slavernij af te schaffen. Het afschaffen verliep niet eerlijk: de slavenhouders kregen geld. De tot slaafgemaakten kregen geen land. Ze moesten ook nog 10 jaar langer doorwerken voor ze echt vrij werden.

Moeilijke woorden

Emancipatie

Manumissie

Statia rond 1900

Veel van wat er in de laatste verhalen uit Kleine Kijker en andere verhalen staat, komt uit het boek: *Statia Silhouettes*. In dit boek staan interviews met oude mensen van Sint Eustatius. Zij vertellen hoe het leven was tussen 1890 en 1950. Hun verhalen zijn leuk, maar ook verdrietig. Ze laten zien hoe mensen leefden, speelden en feestvierden.

Veel armoede maar ook samen sterk

Veel mensen op Sint Eustatius waren arm. Ze hadden weinig geld. Ze leefden van wat ze zelf verbouwden op kleine stukjes land. Sommige families hadden een geit of koe. Ook aten ze vaak landkrabben, heremietkreeften en kleine visjes (sprot). Op zaterdagavond was er een kleine markt waar je sprot kon kopen.

Omdat het leven moeilijk was, gingen veel mannen naar andere eilanden of naar Amerika. Daar zochten ze werk, bijvoorbeeld in de walvisvaart. Ook was er op Sint Eustatius geen school voor kinderen die ouder waren dan 12 jaar. Als je verder wilde leren, moest je naar een ander eiland.

Spelen en feesten

Knikkeren was heel populair. Bijna iedereen speelde het! Op Koninginnedag waren er ezelraces en bootraces. Er werd eten verkocht en soms gooide men geld naar het publiek. Rond Kerst, Oud en Nieuwjaar waren er speciale toneelstukjes. Die hadden mooie namen, zoals *X-mas Sport*, *David en Goliath* of *Children of Israel*. Soms waren het grappige voorstellingen, soms serieus. Pieter Lijfrock was een bekende trommelaar. Hij speelde bij alle grote feesten. Er is zelfs een straat naar hem vernoemd!

In de kerk zongen mensen kerstliederen van Ira D. Sankey. Hij maakte mooie, oude liederen, zoals *The Ninety and Nine* en *Under His Wings*.

De July Tree

Het wordt gezegd dat de emancipatie op 1 Juli 1863 is afgekondigd onder de Flamboyant Tree. Daarom noemen Sindsdien noemen mensen deze boom de *July Tree*. Vanaf het eerste jaar versierden mensen hun huis met takken van de Flamboyant. Deze traditie is dus al heel oud.

Wat leren we hiervan?

Het leven was vroeger moeilijk, maar mensen hielpen elkaar. Spelen en feesten zijn altijd belangrijk voor iedereen. Tradities en verhalen blijven lang bestaan.

Moeilijke woorden

Emancipatie; Knikkeren